

[nová] Čeština
doma
& ve světě

---

2 2014

Nová čeština doma a ve světě

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
2/2014

Redakce:

Vedoucí redaktorka – Mgr. Kateřina Romaševská

Výkonná redaktorka – Mgr. Katarzyna Vaculová

Členové redakce – Mgr. Adriana Filas, Mgr. Oleksandr Sukhanek,

Mgr. Maria Simeunovich-Skvortsova

Korektorky – Mgr. Olga Fojtíková, Bc. Jana Georgievová, Bc. BcA. Markéta Kraevská,

Mgr. Iva Pospíšilová

Adresa redakce:

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK

nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1

Tel. (+420) 221 619 347, e-mail: ncds@ff.cuni.cz

Objednávky vyřizuje:

Vydavatelství Filozofické fakulty UK v Praze,

nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, e-mail: books@ff.cuni.cz

Návrh grafické úpravy a obálky: Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Sazba: Lukáš Vavrečka, nakladatelství Pavel Mervart (www.pavelmervart.cz)

Obsah

Úvodní slovo	8
Recenze	10
Jiří Kraus Barešová, I. – Dytrtová, M. (2014): <i>Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání.</i> Olomouc: Univerzita Palackého.	11
Tereza Nakaya Barešová, I. – Dytrtová, M. (2014): <i>Problematika české transkripce japonštiny a pravidla jejího užívání.</i> Olomouc: Univerzita Palackého.	13
Eva Růžičková Kostelecká, Y. (2013): <i>Žáci-cizinci v základních školách. Fakta, analýzy, diagnostika.</i> Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta.	17
Jarmila Valková Holá, L. – Bořilová, P. (2014): <i>Čeština Expres 3</i> Praha, Akropolis.	19
Články	35
Milan Hrdlička <i>O obtížnosti českého skloňování z pohledu jinojazyčných mluvčích</i>	36
Karel Kulich <i>K otázce kategorie životnosti a neživotnosti (V souvislosti s výukou češtiny pro cizince na základě ruštiny)</i>	44

Markéta Kraevská <i>Česká a bulharská komiksová citoslovce</i>	64
Zdeněk Salzmann <i>Apoteóza (oslava) piva</i>	75
O autorech tohoto čísla	81

K otázce kategorie životnosti a neživotnosti (V souvislosti s výukou češtiny pro cizince na základě ruštiny)

KAREL KULICH

Abstrakt: Autor se v příspěvku zaměřuje na komparační analýzu morfologické realizace životnosti a neživotnosti v češtině a v ruštině. Z analýzy vyplývá, že nejproblematictější, a tudíž zásadní partii v dané oblasti je akuzativ plurálu a problematika počítaného předmětu v postavení za číslovkami dva – dvě, tři a čtyři v nominativu a akuzativu. Interferenční jevy jsou doloženy konkrétními ukázkami. Jde o chyby, jichž se opakovaně dopouštějí ruskojazyční studenti při osvojování zmíněných gramatických tvarů v češtině. Cílem příspěvku je ukázat metodický postup pro prezentaci plurálových paradigmat české deklinace cílové skupině ruský mluvících studentů češtiny. V článku je rovněž shrnuto, jakým způsobem je uváděna životnost a neživotnost v mluvnících češtiny a ruštiny a jak je reflektována ve vybraných odborných statích.

Klíčová slova: akuzativ plurálu, deklinace, interference, počítaný předmět, substantivní typ, životnost/neživotnost

Abstract: In this paper, the author focuses on a comparative analysis of the morphological realization of animacy and inanimacy in the Czech and in Russian languages. The analysis shows that the most problematic and therefore most important part in the field is the accusative plural and problems in the course of counted objects in the position after the numerals two, three and four in the nominative and accusative. Interference phenomena are illustrated by concrete examples of mistakes repeatedly committed by Russian-speaking students when learning the mentioned grammatical forms in the Czech language. The aim of this paper is to show a methodical approach for presenting plural paradigms of Czech declension to the target group of Russian-speaking students of the Czech language. The article also summarizes how animacy and inanimacy is presented in Czech and Russian grammar books and how it is reflected in selected professional essays.

Key Words: accusative plural, animacy/inanimacy, counted objects, declension, interference, substantive type

Úvod

Rozdílná morfologická reprezentace životnosti a neživotnosti v češtině a v ruštině stojí v pozadí výskytu řady charakteristických chyb v písemných

i ústních projevech ruskojazyčných studentů. Neznalost či nedostatečná zafixovanost konkrétních jevů u nerodilého mluvčího vede k automatickému použití forem prvního jazyka. V řadě případů je mezijazyková primární interference při srovnání obou jazyků na první pohled zřejmá. Životnost a neživotnost výrazně ovlivňuje struktury obou jazyků a ve většině oblastí, kde se projevuje, nepatří k paralelním gramatickým jevům. Rozdíly se promítají do oblasti morfologie i syntaxe. Jde nejen o deklinaci životných a neživotných jmen, ale i o shodu subjektu s predikátem a vazby číslovek s počítaným předmětem. Tento dosti široký záběr v našem příspěvku zúžíme na problematiku akuzativu plurálu (dále jen ak. pl.) a vazby základních číslovek 2–4 se jmény v tomto pádě.

Ak. pl. bývá v učebnicích s horizontálním způsobem prezentace deklinačních paradigmat (srov. Hrdlička 2009: 90–93) obvykle probírán hned v jedné z počátečních lekcí. Při výuce ruskojazyčných cizinců by mu však měla být věnována specifická pozornost, neboť z jejich pohledu patří mezi nejobtížnější partie české deklinace. S výjimkou akuzativu singuláru (dále jen ak. sg.) a některých okrajových jevů v případě 1. pádu množného čísla životných maskulin (srov. Vinogradov 1947/2001: 81)¹ je z jejich pohledu nové celé morfologické vyjádření životnosti v češtině. V případě ak. pl. a jmen v roli počítaného předmětu v postavení za číslovkami dva–dvě, tři, čtyři v 1. a 4. pádě je kontrastivní srovnání příslušných tvarů v obou jazycích z lingvodidaktického hlediska potřebné nejvíce.

Prezentace pojmu životnosti a neživotnosti v odborné literatuře

Životnost a neživotnost v českých mluvnicích většinou není prezentována jako samostatná mluvnická kategorie. Jednou z výjimek je formulace v Příruční mluvnicí češtiny (Karlík 2012: 229), kde se v podkapitole Substantiva (podstatná jména) mluví o významu „přirozeného rodu a životnosti, který je mj. vyjadřován gramatickou kategorií rodu a životnosti“. Jako podkategorie rodu mužského je uváděna např. v příručce Čeština – řeč a jazyk (Čechová et al. 2011: 157). Akademická gramatika spisovné češtiny (Štícha 2013: 300) věnuje gramatické životnosti samostatnou kapitolu, v níž je životnost definována jako podkategorie maskulin. Stručně, srovnatelným způsobem jako ve výše uvedených mluvnicích, jsou zde popsány také nepravidelnosti

1 Jde především o uzavřenou, avšak nikoliv bezvýznamnou skupinu životných maskulin typu *англичанин – англичане*.

v uplatnění životnosti. V zásadě stejné pojetí jako ve výše zmíněných mluvnicích nalézáme i v mluvnici češtiny pro cizince I. Poldaufa a K. Šprunka (1968: 49). Mluvnice současné češtiny 1. Jak se píše a jak se mluví (Cvrček et al. 2010/2013: 135-137) představuje češtinu jako jazyk se čtyřmi rody a v této souvislosti používá pojmů životná maskulina a neživotná maskulina. V širším kontextu, tj. v rámci všech substantiv, popisuje kolísání rodu substantiva. V časopiseckých a sborníkových studiích se autoři věnují nejčastěji právě otázce kolísavé životnosti. Např. M. Nilsson (1995: 358-359) hovoří o „kolísání v kategorii životnosti“ a navrhuje termín „jednotlivě životná podstatná jména“ pro případy, kdy se životnost projevuje pouze v ak. sg. O systematickou typologii lexémů problematických z hlediska životnosti se pokoušejí R. Kvapilová-Brabcová (2003: 33-34) a M. Šulc (2001: 122-127). J. Kozílková (1995: 200) mluví o „personifikaci – depersonifikaci“ a přináší cenné přehledné česko-ruské srovnání lexémů, které uvedenému jevu podléhají. Náš příspěvek se zaměří na pravidelné tvary v rámci českého akuzativu a nominativu plurálu (dále jen nom. pl.) a na interferenční jevy v této oblasti.

Tradiční ruská mluvnice vymezuje při popisu mluvnických kategorií podstatných jmen samostatný pojem „kategorie životnosti a neživotnosti“, („kategorija oduševlěnnosti – neoduševlěnnosti“) (srov. Havránek 1961/1976: 289; Baláž 1989: 48;² *Morfologija sovremennogo ruskogo jazyka* 2008: 100), který se vyskytuje v mluvnicích ruštiny všech typů. Autoři mluvnic ruštiny zavádějí samostatnou mluvnickou kategorii životnosti (a neživotnosti) z toho důvodu, že v ruštině se životnost týká všech rodů. Ne všichni ruští jazykovědci však chápou životnost a neživotnost jako samostatnou gramatickou kategorii. Existuje názor, že jde o pouhou lexikálně gramatickou třídu uvnitř podstatných jmen coby slovního druhu. A. V. Bondarko tento postoj odůvodňuje tím, že v ruštině neexistují dvě proti sobě stojící řady příznačných morfologických tvarů. Tvrdí, že příslušnost k třídě životných či neživotných substantiv je dána především sémantickým obsahem, v okrajových případech tradicí. Homonymie genitivu a akuzativu pak není příznakem, nýbrž následkem životnosti (srov. Bondarko 1976: 186-189). My se kloníme k názoru, že zavedení samostatné kategorie životnosti a neživotnosti je velmi užitečné z hlediska srozumitelnosti výkladu mluvnice, a to v obou jazycích. V případě češtiny k tomuto pojetí dospíváme mimo jiné

2 Mluvnice sestavená autorským kolektivem pod vedením G. Baláže vychází ze starší, všeobecně známé práce A. V. Isačenka (2003 [1957]).

také pro velkou šíři morfologických i syntaktický jevů, které jsou s životností spjaty.

Ruská gramatika má rovněž možnost rozlišovat deklinační paradigmatata životných a neživotných substantiv, nicméně ve většině publikací tomu tak nebývá. Jediný rozdíl totiž tkví v akuzativu a tato záležitost bývá vyřešena uvedením životné varianty u příslušných paradigmatických typů pouze v dotyčném čtvrtém pádě, případně také v základním tvaru (srov. Zaliznjak 1997/2008: 39–56). Jinde bývá na místech vyhrazených pro tvary čtvrtého pádu pouhá poznámka, která sděluje formou zkratky, že akuzativ neživotných jmen je shodný s nominativem a akuzativ životných jmen s genitivem (srov. tamtéž: 26–27). Tyto rovnice v plurálu platí bez výjimky a v singuláru pouze pro maskulina zakončená v základním tvaru na souhlásku (srov. Rožkova 1987: 41).

Srovnání morfologického vyznačení životnosti v ruštině a v češtině v oblasti jmenné flexe

Systémovým morfologickým prostředkem k rozlišování životnosti a neživotnosti v oblasti jmenné flexe je v ruštině tvar ak. pl. substantiv všech tří rodů, pouze v mužském rodě pak také ak. sg. ve shodě s češtinou. Ak. pl. životných substantiv se tvarově shoduje s genitivem plurálu (dále jen gen. pl.), zatímco akuzativ neživotných substantiv se stejně jako v češtině shoduje s nom. pl. V ruštině je tedy nutné vymezovat také životná feminina a životná neutra, která označují lidské i nadpřirozené bytosti a zvířata. Každé ruské substantivum je buď životné, nebo neživotné nejenom svým sémantickým významem, ale zejména svým morfologickým zařazením (srov. Havránek 1961/1976: 289; Žaža 1999: 37).

Čeština k vyjádření životnosti využívá nejenom homonymie pádového tvaru, jako je tomu v ruštině, ale má i zvláštní koncovky *-ovi*, *-ové* a *-é* vyskytující se v rámci substantivního skloňování pouze u životných jmen, rozumíme tím maskulin. Jak je z názorných tabulek 1a–1c patrné, v češtině se životnost projevuje variantními koncovkami také v dalších pádových tvarech (koncovky specifické pro životná maskulina jsou v tabulkách označeny tučným písmem). V rámci singuláru jde kromě akuzativu, dativu a lokálu rovněž o genitiv substantivního typu *pán*, neboť shodná koncovka *-a* v genitivu neživotného ekvivalentu *hrad*, resp. *les* je neproduktivní a na ústupu. Uzavřená skupina neživotných maskulin majících v genitivu singuláru (dále jen gen. sg.) koncovku *-a* však hraje při srovnání češtiny a ruštiny

a při výuce obecně velmi důležitou roli (srov. Townsend 1981: 102). Životná maskulina mají v češtině svá vlastní deklinační paradigmatata. Kromě typů *pán* a *muž* je tato skutečnost výrazně patrná u substantivního typu *předseda*. V ruštině si maskulina tohoto typu uchovala deklinaci stejnou jako feminina zakončená na *-a*. V češtině do uvedené deklinace pronikly typické koncovky životných maskulin, a daly tak vzniknout samostatnému paradigmatu v rámci mužského rodu životného. Toto paradigma je v češtině výrazně odlišné při srovnání s deklinací typu žena a s deklinací stejného typu v ruštině.

V tabulkách 1a-1c jsou uvedeny příklady skloňování ruských životných substantiv a substantivizovaných adjektiv. Z důvodu vnitrojazykové konfrontace jsou k nim přiřazena paradigmatata vybraných neživotných ekvivalentů. Situace v češtině je zobrazena paralelně. Z tabulky je patrné, že k ruským životným jménům se řadí rovněž životná feminina a životná neutra. Životná neutra tvoří v ruštině poměrně malou skupinu slov, z níž část představují substantivizovaná adjektiva označující různé skupiny živočichů v rámci přírodovědné terminologie (např.: *животное* - *živočich, zvíře*; *насекомое* - *hmyz*;³ *парнокопытное* - *sudokopytník*; ad.). Neadjektivních životných podstatných jmen středního rodu je velmi málo. Existují příklady jako *страшилище* - *strašidlo*, *чудовище* - *příšera*, *подмастерье* - *tovaryš*, které jsou z frekvenčních důvodů těžko prakticky použitelné. Z hlediska praxe zajímavějšími životnými neadjektivními neutry jsou: *лицо* ve smyslu *člověk, osoba*, *существо* ve významu *bytost, tvor* a *создание* ve smyslu *bytost, stvoření*.

Funkční podstata vzniku kategorie životnosti a neživotnosti v obou jazycích je shodná. Byla vyvolána potřebou odlišit agenta a pacienta slovesného děje vyjádřeného přechodným slovesem v případě osob. Následně se tento princip přenesl i na zvířata (srov. Komárek 2012: 130-131, 168-169; Šeljakin 2001: 29-30). Proto nás ruská životná substantiva, dokonce ani životná feminina a neutra nemohou překvapit z hlediska denotátového. Rozdíl spočívá ve výše zmiňovaném morfologickém vyjádření a kromě něj už jen v jednotlivostech zvláště tam, kde nejde o přirozenou živost, nýbrž o životnost čistě gramatickou. Např. slova typu *указатель, jmenovatel, průvodce*, atd., pokud neoznačují člověka, nýbrž neživý předmět, se na rozdíl od češtiny

3 V češtině singulare tantum typu jména hromadného, ruský lexikální protějšek tvoří obě čísla.

nemohou v ruštině skloňovat jako životná.⁴ A. Brandner (2006: 126) dokládá řadou příkladů produktivní skupinu ruských konstrukcí typu *выдвинуть в кандидаты* – *navrhnout za kandidáta*, kde životné substantivum v plurálu označuje spíše oblast činnosti daných osob a ponechává si v akuzativu tvar nominativu. Z hlediska češtiny pro cizince může být podnětné rovněž pronikání tvaru nominativu do akuzativu v nespisovné ruštině (srov. tamtéž: 132).

Typické chyby ruskojazyčných studentů při osvojování českého akuzativu plurálu

Pro potvrzení předpokladů, které vyplývaly nejen z konfrontačního studia morfologie češtiny a ruštiny v oblasti jmenné flexe, ale i ze samotné výukové praxe, jsme provedli několik interferenčních výzkumných sond, zaměřených vždy na určitý segment deklinačního systému. V tomto případě půjde o tvary ak. pl.⁵ Výzkumná sonda měla podobu testu, kde u sledovaných substantiv a adjektiv byly vynechány nejenom pádové koncovky, ale i vybraná zakončení tvarotvorného základu.⁶ Tvar nominativu singuláru byl uveden v závorce před každou větou. Instrukce zněla: „*Doplňte chybějící konce slov. Všechny doplňované výrazy jsou v množném čísle. Дополните отсутствующие концы слов. Все дополняемые слова в множественном числе.*“ Např.: (česká herečka, zpěvačka) *Znáte česk..... hereč..... a zpěvač.....?* Test nepřesahoval jednu stranu formátu A4. Obsahoval 22 různě dlouhých na sebe nenavazujících vět na dvaceti devíti řádcích. Věty byly zčásti vytvořeny uměle autorem, zčásti byly převzaty z Českého národního korpusu. Zakončení byla vynechána u třiceti dvou substantiv ve tvaru ak.

4 Viz v tabulce č. 1 указатель.

5 Výsledky obdobného výzkumu, kdy byla v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století sledována interference českého jazyka v ruském jazyce nerodilých mluvčích na tehdejších českých školách všech stupňů, shrnují ve své studii J. Zajíčková a M. Holoubková (1974). Jejich příspěvek je zaměřen na skloňování substantiv. Pokud jde o ak. pl. životných substantiv, hovoří se zde o „rozšířených a obecně známých chybách typu *вижу колхозницы*, které se vyskytují i u starších studentů“. Autorky dále uvádějí: „Nejsou postižena jen personika; chyba se ve stejné míře objevuje i u jmen zvířat. Formální shoda ruských a českých lexémů nehraje, jak ukazuje materiál, prvořadou roli. [...] Jde tedy o problém systémového zařazení. Srovnej příklady: *Зрители приняли актрисы.* [...] *Некоторые девушки я уже знала.* [...]“ (Zajíčková – Holoubková 310:1974).

6 Jde o typ drilového cvičení. Student nemusí přepisovat či formulovat odpověď a soustředí se pouze na pádové tvary.

pl. a u třiceti jednoho adjektivního přívlastku shodného. Výběr použitých substantiv byl směřován k tomu, aby byly v testu zastoupeny všechny klíčové deklinační typy. O typologickém složení použitých substantiv si vytvoříme nejlepší představu uvedením jejich výčtu: *dům, byt, stůl, ubrus; koberec, talíř, nápoj; právník, manažer, Američan, lev, slon; podnikatel, uchazeč, nosorožec; zájemce, plátce; specialista, policista, invalida; nadřizený; cestující; taška, cena; žena, herečka, zpěvačka;*⁷ *krabice; kolegyně; nemovitost; zvíře, kotě.* Jak z výčtu vyplývá, zařazena byla též neživotná substantiva, u nichž je tvar ak. pl. v češtině a ruštině z formálního hlediska paralelní. V případě přívlastků shodných šlo o 22 použití tvrdého adjektiva, 7 použití měkkého adjektiva a o 2 použití adjektivního zájmena. V testu byla ve funkci přísudku záměrně použita pouze slovesa, jejichž rekce je v obou jazycích shodná, konkrétně akuzativní. Respondenty byli studenti prvního ročníku vysoké školy ve věku 18 až 26 let s ruštinou jako prvním jazykem, kteří absolvovali dvousemestrální přípravný kurz češtiny. Minimální doba potřebná pro doplnění testu by činila 5 minut u pokročilého mluvčího na úrovni B2/C1. Výše uvedení respondenti měli k dispozici 15 minut. Zatímco někteří úkol splnili rámcově za 10 minut, jiným lhůta 15 minut nestačila. Test byl zaměřen především na potvrzení předpokládaných primárních interferencí,⁸ které se vesměs potvrdily. Pro názornost zde uvádíme několik interferencí,⁹ které se objevují nejen ve výše popisovaném testu a lze je chápat jako charakteristické pro ruskojazyčné studenty:

V oblasti feminin: *Kterých významných žen znáte? / Znáte českých hereček a zpěvaček? / Dovolte, abych vám představil nových kolegyní / nové kolegyní / nové koleg.*

V oblasti neuter: *V zoo jsme viděli lvev, slonů, nosorožce a další zajímavých zvířat. / Chtěli byste vidět malých kotí?*

V oblasti maskulin: *Pozvali jsme podnikových právníků z několika firem.; Stopy ve sněhu dovedly pražských policist až k ukrytému zloději.; Hledáme schopných podnikatelů, kteří by se připojili k našemu projektu.; Hledáme vhodných*

7 V rámci konfrontačního studia češtiny a ruštiny a při výuce češtiny na základě ruštiny je podle potřeby nutné rozlišovat také životná a neživotná feminina a životná a neživotná neutra.

8 Termín primární interference je uváděn např. ve studii J. Zimové – R. Choděry – L. Rozkovcové (1974: 294) pro označení přenosu bez jakékoli vědomé kontroly, tj. ve smyslu subdiferenciace. J. Veselý (1985: 30) používá při popisu stejného jevu označení interference zjevná a v kapitole příčiny interference hovoří o příčinách primárních (1985: 36).

9 Termín používá výstižně N. Rajnochová (2005: 41) pro označení interferenční chyby.

zájemci.; *Bezbariérové autobusy přepravují handicapovaných cestujících.*; *Pozvali jste ještě nějakých dalších Američanu / Američan?; Společnost AirBerlin nepustila do letadla ruských invalidy / invalidů / invalid.*

Při celkovém vyhodnocení se ukázalo, že u neživotných substantiv se chyby spojené s gramatickým vyjádřením životnosti nevyskytují. Nevyskytl se ani jeden případ supradiferenciace typu: *Do pokojů dáme kvalitních teplých koberců.* či *Musíme připravit nákupních tašek.* (srov. Zimová – Choděra – Rozkvcová 1974: 294). Objevily se pouze chyby spojené s přiřazením měkkého substantiva k nesprávnému deklinačnímu typu, u adjektiv pak obecně české koncovky. Jiná však byla situace u životných jmen všech tří rodů. Z celkového počtu sledovaných pozic mělo 33,6 % chybnou koncovku formálně shodnou s genitivem (nebo tvarem se této koncovce blížící) na místě českého ak. pl. U jednotlivých gramatických rodů je procentuální vyjádření zjištěné chybovosti následovné: u feminin 41 %, u maskulin 28,6 %, u neuter 34 %. Vyšší procento výskytu chyb u feminin a neuter lze vysvětlit například tím, že frekvence užití životných feminin a neuter může být obecně nižší než u maskulin a v učebnicích není této specifické skupině substantiv věnována náležitá pozornost. Takové tvrzení je však třeba podepřít důkladnějším výzkumem a zasluhovalo by si samostatnou studii.

Počítaný předmět v pozici přímého předmětu

Při výuce českého nom. pl. a zejména ak. pl. situaci komplikuje problematika počítaného předmětu v ruštině. V našem příspěvku ponecháme stranou pozoruhodnou oblast syntaktického vztahu přísudku s podmětem v podobě počítaného předmětu (viz Adamec 2000: 9–11) a zaměříme se pouze na počítaný předmět v pozici přímého předmětu. Ruské substantivum má po číslovkových tvarech *два - две, три, четыре* tvar gen. sg., např.: *два телефона, два студента, два окна, две сестры.* Takto bývá dotyčný jev interpretován v učebnicích a v mluvnících ruštiny při synchronním pohledu. Sami jazykovědci však nemají na podstatu a vznik těchto tvarů jednoznačný názor (srov. Adamec 2000: 8). Gen. sg. však je v obou jazycích v některých deklinačních typech tvarově homonymní s nom. pl., srov. v příložených tabulkách, což může podstatu (a zejména výklad) uvedených tvarů částečně zastírat. V ruštině tyto dva tvary často bývají shodné pouze v homografické podobě, neboť ve skutečnosti mohou být výrazně odlišeny polohou přízvuku, a tím i rozdílem ve výslovnosti, např.: *два окна [1кна] – все окна*

[vs'e oknɪ], две *цестры* [s'ɛstry] – все *цестры* [vs'e s'ostry].¹⁰ Některá ruská maskulina mají v nom. pl. přízvukovou koncovku -a/-я, a právě přízvukovost této koncovky odlišuje nom. pl. od gen. sg., např.: два *зорода* [gɔrɔdɪ] – все *зорода* [gɔrɔdɪ], два *леса* [l'ɛsɪ] – все *леса* [l'ɛsɪ]. Připojíme-li k počítanému předmětu v pozici po nominativu uvedených tří číslovek adjektivní přívlástek, vzniká v ruštině slovní spojení, u něhož je těžko na základě morfologické charakteristiky tvarů jednotlivých slov určovat povahu větných členů. Na to, zda jde o přívlástek částečně shodný, neshodný, či o nerozložitelné slovní spojení, mají jazykovědci rozdílné názory (srov. tamtéž: 10). Formálně může jít o tvar nom. pl., který převažuje v případě feminin, např.: две *маленькие сестры* [mɔl'ɛnk'ijɐ s'ɛstry], nebo (podle tvaru adjektiva) o tvar gen. pl., obvyklejší u maskulin a neuter, např.: два *красивых окна* [krɐs'ivɯx knɔnɐ], два *новых студента* [nɔvɯx studɛntɪ], z našeho pohledu zcela nezvyklý.¹¹ Pouze v případě neživotných jmen se toto pozoruhodné slovní spojení dvou až tří různých pádových tvarů přenáší také na místo námi sledovaného ak. pl., např.: *принести два новых стола* [nɔvɯx stɔlɐ] x *принести новые столы* [nɔvɯjɐ stɔlɥ]. Životná jména pak mají ak. pl. tvarově stejnorodý, neboť je roven gen. pl., v němž se všechny členy slovního spojení nalézají ve tvaru gen. pl., např.: *знать (двух) молодых докторов* [mɔlɔdɯx dɔktɔrɔf]. V češtině jsou při skloňování ve všech pádech všechny členy ve spojení s číslovkami dva–dvě, tři a čtyři vždy v příslušném pádě a počítaný předmět se analyzuje jako shodný přívlástek. Tuto skutečnost je třeba při výuce opakovaně zdůrazňovat všemi prostředky, implicitně i explicitně.

V tabulce č. 2 je uvedeno srovnání deklinace číslovky dva–dvě s počítaným předmětem životným i neživotným v obou jazycích.¹² Z tabulky vyplývá, že nepřímé pády jsou z hlediska počítaného předmětu i z hlediska

- 10 Srozumitelně a přehledně problém syntaktických číslovkových vazeb v češtině a v ruštině vysvětluje ve své srovnávací studii P. Adamec (2000: 7–14). Ve výše zmíněné souvislosti mimo jiné uvádí, „že v některých případech s ženským rodem a stálým přízvukem dochází zřejmě ke zpětnému přehodnocování na chápání nominativní, např. две большие комнаты, три новые машины atd“ (tamtéž: 9).
- 11 „Přívláستkový genitiv plurálu [...] se do této konstrukce dostal zřejmě pod vlivem analogie s vazbami s číslovkami 5 a výše, четыре больших окна jako пять больших окон.“ (Adamec 2000: 9).
- 12 Počítaný předmět po číslovkách tři, čtyři se řídí stejnými pravidly. Počítaný předmět po číslovce pět a po číslovkách vyšších nespádá do námi vymezeného tématu, neboť životnost či neživotnost se v těchto tvarech neprojevuje. Kromě toho zde jde, máme-li na mysli samotný počítaný předmět, o paralelní gramatický jev.

formální realizace ve své podstatě paralelní. Ak. pl. se v tomto kontextu ukazuje být z hlediska sledované cílové skupiny ještě obtížnějším tvarem, než je tradičně zdůrazňovaný nom. pl. mužského rodu životného. Pozoruhodná je situace v ak. pl. neživotných jmen, kde na rozdíl od češtiny má ruština dva různé tvary: buď tvar shodný s nominativem při použití bez číslovky, viz *принести новые столы*, anebo odlišný, nezvyklý tvar, jde-li o počítaný předmět po číslovkách 2–4, viz *принести два новых стола*. Tato skutečnost je markantní zejména v mužském a do značné míry i ve středním rodě. V ženském rodě ji částečně stírá tvarová homonymie.

Pokud jde o počítaný předmět po číslovkách 2–4 v akuzativní pozici, setkáváme se při výuce češtiny s charakteristickými interferenčními následujícího typu:¹³ *Máme zde dva velkých kalendáře / kalendářů.*¹⁴ *Mohu vám dát na výběr dva příjemných, menších, tříhvězdičkových hotelů/hotelů.*; *V kuchyni máme čtyři desetilitrových hrnců a tři velké titanové pánev / velkých titanových pánví.*¹⁵; *Přijmeme tři nových servírky.*; *Ředitel se spoléhá na dvě pomocných asistentek.*¹⁶; *V hotelu máme dvě velmi vytížených administrativních pracovníků.*; *Viděli jsme čtyři nebezpečných zvířat.*; *Do salátu rozkrájíme dvě velkých rajčat.*; *Přijali jsme také dva nových číšníku/číšníka.* *V kuchyni máme čtyři stálých zaměstnanců.*

Celkové vyhodnocení ukázalo, že v případě počítaného předmětu ve výrazech s číslovkami 2–4 v akuzativní pozici se snaha přenést do češtiny formálně genitivní tvary analogicky podle ruštiny objevovala u všech klíčových substantivních typů a jejich adjektivních přívlasků, a to v následujícím procentuálním zastoupení: U životných maskulin bylo chybných 64,3 % z celkového počtu sledovaných pozic. U neživotných maskulin počet sledovaných chybných genitivních tvarů dosahoval 62,5 %. V oblasti neživotných

- 13 Výzkumná sonda byla realizována ve stejné době a ve stejné skupině studentů jako výše uváděný případ prostého ak. pl. Struktura testu byla obdobná.
- 14 Jde o koncovku gen. pl. měkkých českých feminin. V jazykovém vědomí pisatele je silná tendence použít genitivní tvar a v určitém zmatku již nerozlišuje, o jakou konkrétní genitivní koncovku jde.
- 15 U neživotných feminin se mezijazyková interference vyskytuje méně, resp. může jít o innu terferenci skrytou, neboť, jak vyplývá z tabulky č. 2, tvary gen. sg. a nom. pl. jsou v češtině v ženském rodě homonymní zcela u substantiv i adjektiv a v ruštině taktéž u většiny substantiv. Přívlasek počítaného předmětu v ženském rodě pak má v obou jazycích tvar nom. pl.
- 16 Ruská životná jména mají v ak. pl. tvar ve spojení s číslovkami *двух, трёх, четырёх* stejný jako tvar bez nich. Číslovka *двё*, v testu hned při zadání uvedená slovem, genitivní tvar nemá. Tento fakt však interferenci ruského ak. pl. u jmen nezabránil.

neuter šlo o 42,9 %. U životných neuter, životných feminin a neživotných feminin počet pozic s chybou činil shodných 28,6 %. Při celkovém součtu se sledovaný typ chyby objevil u 45,6 % pozic.

Metodická doporučení

Výskyt uváděných typických chyb lze omezit vhodně zvolenou učební strategií v rovině prezentace dané látky a zároveň v rovině jejího procvičování. Následující doporučení sice směřují k vytvoření adresně zaměřené učebnice, nicméně mohou napomoci i vzniku doplňkových metodických či učebních materiálů vycházejících z kontrainterferenčního principu. Tak tomu v praxi často i bývá, neboť ne vždy jsou skupiny studentů homogenní a lektoři jsou z různých důvodů nuceni využívat učebnice se zaměřením na neurčitou či anglofonní cílovou skupinu.

Vertikální způsob prezentace deklinačních paradigmat se v případě výuky češtiny na základě ruštiny jeví výhodnější nejenom z důvodu typologické podobnosti obou jazyků, ale právě i z důvodu přehlednějšího náhledu na morfologické vyjádření životnosti. Zahájíme-li výuku deklinace prezentací úplných paradigmat feminin *žena*, *studentka*, *škola* a *zastávka* spolu s adjektivním shodným přívlastkem, číslovkou jedna v singuláru a číslovkou dvě v plurálu, je zřejmé na první pohled, že čeština nerozlišuje životná a neživotná feminina a že číslovka dvě nemá žádný vliv na skloňování počítaného předmětu. Dále jsou okamžitě patrné nejfrekventovanější hláskové alternace a bezproblémovost české vkladné samohlásky *-e* v gen. pl. z hlediska Rusů. Pro úplnost je třeba připomenout, že deklinace substantivního typu *женщина/школа* je nejbližší svému českému ekvivalentu v obou číslech, a to i při skloňování spolu s adjektivním přívlastkem shodným. Číslovku doporučujeme ve vzorovém paradigmatu uvádět v závorkách tak, jako je tomu v tabulce č. 2, a aktivním osvojováním deklinace číslovky dvě se v této počáteční lekci nezabývat. Tvary nom. pl. a ak. pl. však vyžadují překlad do ruštiny uvedený v tabulce č. 2. Zdůrazní se tím jednoduchost češtiny, jde-li o počítaný předmět. Pouze tyto dva tvary by měly být procvičovány i ve spojení s číslovkou dvě v příslušném cvičení počáteční lekce.

Při postupné prezentaci deklinace doporučujeme ve všech rodech vždy uvádět souběžně paradigma životné a neživotné. Zatímco z pohledu češtiny samotné by bylo toto zdvojení vzorů v ženském a středním rodě irelevantní, z pohledu ruskojazyčného cizince jde o velmi užitečnou názornost.

V případě neuter typu *město* se prezentace souběžného vzoru *děťátko*, *zvířátko* či *strašidlo* jeví spíše jako kuriozita, jejímž smyslem je zdůraznění faktu, že životnost se v češtině mimo mužský rod neprojevuje. Při prezentaci neživotných maskulin představuje souběžné uvedení paradigmatu životného již v ranější fázi výuky významnou oporu. Vybrané tvary životné mohou být procvičovány již v této fázi s poukazem, že v plném rozsahu bude mužský rod životný probírán až v pozdější lekci, nicméně opět ve srovnání s odpovídajícím paradigmatem neživotným. Tímto způsobem se docílí toho, že bude většina paradigmat nejméně jednou v průběhu výuky cyklicky zopakována.

Kontrastivní uvedení typů *předseda*, *žena*, *коллега* a *женщина*, *příp.* *starosta*, *žena*, *староста* a *женщина* je rovněž užitečné. Přívlastek shodný se v tomto případě v obou jazycích řídí rodem substantiva (srov. Brandner 2006: 128). V principu je třeba zdůraznit, že životnost se v českém plurálu projevuje pouze v nominativu a v tvarově homonymním vokativu. Ačkoliv tato skutečnost bývá při výuce připomínána, pro ruskojazyčného cizince je osvojení daného jevu velmi obtížné. V případě akuzativu plurálu jde o výraznou změnu myšlení. Proto by studenti měli být systematicky vedeni k uvědomění si, že v akuzativních konstrukcích v plurálu (a ostatně i v dalších plurálových tvarech kromě zmíněného nominativu a vokativu) musejí být koncovky všech životných jmen stejné jako koncovky jmen neživotných odpovídajícího substantivního typu, a to včetně přívlastků shodných. Mimo jiné se zde také předpokládá, že akuzativ bude rozeznán.

V této souvislosti shledáváme pozoruhodným pokus I. Poldaufa a K. Šprunka (1968: 55) o sloučení akuzativu s nominativem v tzv. bázevém tvaru. Pro ruskojazyčného cizince je užitečné zde přítomné zdůraznění faktu, že český akuzativ plurálu nemůže být v souvztažnosti s žádným jiným pádem než s nominativem. Naše praxe a výše provedené srovnání však ukazuje, že toto pojetí by bylo samo o sobě nedostačující.

Učitel, který prezentuje českou deklinaci na základě ruštiny, a to pokud možno implicitním způsobem, má ve svém vědomí oba systémy v neustálé interakci, dalo by se říci v logické syntéze. Student, který si má deklinaci správně osvojit, musí tuto logiku do jisté míry převzít. Zvládnutí deklinace bez logického přiřazování jmen ke jmenným vzorům a bez schopnosti vědomě vkládat tvary do analogických řad by bylo možné v dospělém věku jedině tehdy, kdyby si jedinec uchoval až do dospělosti myšlení dítěte předškolního či nižšího školního věku. Ačkoliv tuto schopnost nevyklučujeme, domníváme se, že se týká pouze výjimečných případů. S tím souvisí rovněž

příprava studijních materiálů a jistá časová náročnost. Základem je dostatečně přehledná, lingvisticky bezchybná a úplná¹⁷ prezentace dotyčné látky v učebnici (úměrná úrovni a zaměření studenta). Kromě dostatečného množství typologicky různorodých cvičení, drilová cvičení nevyjímaje, je třeba počítat také se studiem lexika vážícího se k jednotlivým substantivním typům a s dostatečným množstvím autentických textů. Spolu s dalšími autory dospíváme k přesvědčení, že pro efektivní lingvodidaktickou prezentaci jmenné flexe nestačí pracovat s omezeným a náhodně vybraným lexikem (srov. Janda – Clancy 2008: 74). K tomu může být v současné době velkou oporou korpusová lingvistika.

Závěr

Na základě uvedených faktů konstatujeme, že výuka akuzativu plurálu s adresným zaměřením na ruskojazyčné studenty vyžaduje specifický, výše naznačený přístup. Při výuce dotyčné cílové skupiny je třeba počítat se systematickým vytvářením kontrainterferenčních struktur v oblasti mezijazyka a tento moment univerzálně zaměřené učebnice postrádají. Pokud (implicitní) kontrainterferenční základ pro osvojování uvedeného jevu v učební strategii chybí, student je nucen si jej sám vyvozovat, a pokud jeho schopnost logického a srovnávacího myšlení je omezená, danou látku si nikdy plně neosvojí. Poslední tvrzení, které opíráme o vlastní výukovou praxi, má však prozatím podobu výzkumného předpokladu a jeho zobecnění by vyžadovalo další samostatné šetření.

17 Máme na mysli nejenom prezentaci deklinačních paradigmat, pádů, souvisejícího lexika a reky sloves, ale též často opomíjenou reky podstatných a přídavných jmen.

Tab. č. 1a

Česko - ruské srovnání vybraných paradigmat									
1a	Mužský rod (typ předseda/konera je uveden v konfrontaci s příbuzným paradigmatem ženským)								
	Ma-tvr.	Mi-tvr.	Ma-měk.	Ma-měk.	Mi-měk.	Ma-s.adj.tvr.	Ma-s.adj.měk.	Ma-tvr.	F-tvr.
N	pán	hrad	muž	soudec	stroj	vrátný	průvodčí	předseda	žena
G	pána	hradu / lesa	muže	soudce	stroje	vrátného	průvodčího	předsedy	ženy
	pánovi / panu	hradu	muži / mužovi	soudci / soudcovi	stroji		průvodčímu	předsedovi	ženě
A	pána	hrad	muže	soudce	stroj	vrátného	průvodčího	předsedu	ženu
V	pane		muži	soudce		vrátný	průvodčí	předsedo	ženo
L	pánovi / panu	hradu / lese	muži / mužovi	soudci / soudcovi	stroji	vrátném	průvodčím	předsedovi	ženě
I	pánem	hradem	mužem	soudcem	strojem	vrátným	průvodčím	předsedou	ženou
N	páni / pánové	hrady	muži / mužové	soudci / soudcové	stroje	vrátní	průvodčí	předsedové	ženy
G	pánů	hradů	mužů	soudců	strojů	vrátných	průvodčích	předsedů	žen
D	pánům	hradům	mužům	soudcům	strojům	vrátným	průvodčím	předsedům	ženám
A	pány	hrady	muže	soudce	stroje	vrátné	průvodčí	předsedy	ženy
V	pánové / páni		mužové / muži	soudcové / soudci		vrátní	průvodčí	předsedové	ženy
L	pánech	hradech / lesích	mužích	soudcích	strojích	vrátných	průvodčích	předsedech	ženách
I	pány	hrady	muži	soudci	stroji	vrátnými	průvodčími	předsedy	ženami
	Ma-tvr.	Mi-tvr.	Ma-měk.	Mi-s.adj.tvr.	Mi-měk.	Ma-s.adj.tvr.	Ma-s.adj.měk.	Ma/Fa-tvr.	Fa-tvr.
N	студент	завод	писатель	согласный (звук)	указатель	военный	служащий	коллега	женщина
G	студента	завода	писателя	согласного	указателя	военного	служащего	коллеги	женщины
D	студенту	заводу	писателю	согласному	указателю	военному	служащему	коллеге	женщине
A	студента	завод	писателя	согласный	указатель	военного	служащего	коллегу	женщину
I	студентом	заводом	писателем	согласным	указателем	военным	служащим	коллегой	женщиной
L	студенте	заводе	писателе	согласном	указателе	военном	служащем	коллеге	женщине
N	студенты	заводы	писатели	согласные	указатели	военные	служащие	коллеги	женщины
G	студентов	заводов	писателей	согласных	указателей	военных	служащих	коллег	женщин
D	студентам	заводам	писателям	согласным	указателям	военным	служащим	коллегам	женщинам
A	студентов	заводы	писателей	согласные	указатели	военных	служащих	коллег	женщин
I	студентами	заводами	писателями	согласными	указателями	военными	служащими	коллегам	женщинами
L	студентах	заводах	писателях	согласных	указателях	военных	служащих	коллегам	женщинах

Tab. č. 1b

1b	Ženský rod			
	F-tvr.		F-s.adj.tvr.	
N	žena	škola	pokojská	dovolená
G	ženy	školy	pokojské	dovolené
D	ženě	škole	pokojské	dovolené
A	ženu	školu	pokojskou	dovolenou
V	ženo	(školo)	pokojská	(dovolená)
L	ženě	škole	pokojské	dovolené
I	ženou	škoulou	pokojskou	dovolenou
N	ženy	školy	pokojské	dovolené
G	žen	škol	pokojských	dovolených
D	ženám	školám	pokojským	dovolená
A	ženy	školy	pokojské	dovolené
V	ženy	(školy)	pokojské	(dovolené)
L	ženách	školách	pokojských	dovolených
I	ženami	školami	pokojskými	dovolenými
	Fa-tvr.	Fi-tvr.	Fa-s.adj.tvr.	Fi-s.adj. měk.
N	женщина	школа	горничная	передняя
G	женщины	школы	горничной	передней
D	женщине	школе	горничной	передней
A	женщину	школу	горничную	переднюю
I	женщиной	школой	горничной	передней
L	женщине	школе	горничной	передней
N	женщины	школы	горничные	передние
G	женщин	школ	горничных	передних
D	женщинам	школам	горничным	передним
A	женщин	школы	горничных	передние
I	женщинами	школами	горничными	передними
L	женщинах	школах	горничных	передних

Tab. č. 1c

1c	Střední rod			
	N-tvr.		N-měk./tvr.	N-s.adj.tvr.
N	děťátko	slovo	zvíře	vstupné
G	děťátka	slova	zvířete	vstupného
D	děťátku	slovu	zvířeti	vstupnému
A	děťátko	slovo	zvíře	vstupné
V	děťátko	(slovo)	zvíře	(vstupné)
L	děťátku	slovu/slo- vě	zvířeti	vstupném
I	děťátkem	slovem	zvířetem	vstupným
N	děťátka	slova	zvířata	(vstupná)
G	děťátek	slov	zvířat	(vstupných)
D	děťátkům	slovům	zvířatům	(vstupným)
A	děťátka	slova	zvířata	(vstupná)
V	děťátka	(slova)	zvířata	(vstupná)
L	děťátkách	slovech	zvířatech	(vstupných)
I	děťátky	slovy	zvířaty	(vstupnými)
	Na-tvr.	Ni-tvr.	Na-s.adj.tvr.	Ni-s.adj.tvr.
N	лицо	слово	животное	сказуемое
G	лица	слова	животного	сказуемого
D	лицу	слову		сказуемому
A	лицо	слово	животное	сказуемое
I	лицом	словом	животным	сказуемым
L	лице	слове	животном	сказуемом
N	лица	слова	животные	сказуемые
G	лиц	слов	животных	сказуемых
D	лицам	словам	животным	сказуемым
A	лиц	слова	животных	сказуемые
I	лицами	словами	животными	сказуемыми
L	лицах	словах	животных	сказуемых

Tab. č. 2

Skloňování počítaného předmětu s přívlástkem ve spojení s číslovkami „2, 3, 4“			
a skloňování substantiva s adjektivem bez číslovky v češtině a v ruštině			
	ženský rod (v ruštině)		(v češtině)
	po tvaru „две“ - subst. v gen. sg.	bez číslovky - tvar plurálu	
N	две маленькие сестры (Fa)	маленькие сёстры	(dvě) malé sestry
G	(двух) маленьких сестёр		(dvou) malých sester
D	(двум) маленьким сёстрам		(dvěma) malým sestram
A	(двух) маленьких сестёр		(dvě) malé sestry
I	(двумя) маленькими сёстрами		(dvěma) malými sestrami
L	(двух) маленьких сёстрах		(dvou) malých sestřích
N	две высокие горы (Fi)	высокие горы	(dvě) vysoké hory
A	две высокие горы	высокие горы	(dvě) vysoké hory
N	две молодые женщины (Fa)	молодые женщины	(dvě) mladé ženy
A	(двух) молодых женщин		(dvě) mladé ženy
N	две новые школы (Fi)	новые школы	(dvě) nové školy
A	две новые школы	новые школы	(dvě) nové školy
	mužský rod a střední rod (v ruštině)		(v češtině)
	po tvaru „два“ - subst. v gen.sg.	bez číslovky - tvar plurálu	
	a adj. ve tvaru gen. pl.		
N	два русских студента (Ma)	русские студенты	(dva) ruští studenti
G	(двух) русских студентов		(dvou) ruských studentů
D	(двум) русским студентам		(dvěma) ruským studentům
A	(двух) русских студентов		(dva) ruské studenty

I	(двумя) русскими студентами		(dvěma) ruskými studenty
L	(двух) русских студентах		(dvou) ruských studentech
N	два новых стола (Mi)	новые столы	(dva) nové stoly
A	два новых стола	новые столы	(dva) nové stoly
N	два молодых доктора (Ma)	молодые доктора	(dva) mladí doktoři
A	(двух) молодых докторов		(dva) mladé doktory
N	два высоких дома (Mi)	высокие дома	(dva) vysoké domy
A	два высоких дома	высокие дома	(dva) vysoké domy
N	два ответственных лица (Na)	ответственные лица	(dvě) odpovědné osoby
A	(двух) ответственных лиц		(dvě) odpovědné osoby
N	два открытых окна (Ni)	открытые окна	(dvě) otevřená okna
A	два открытых окна	открытые окна	(dvě) otevřená okna
N	два красивых животных (Na)	красивые животные	(dvě) krásná zvířata
A	(двух) красивых животных		(dvě) krásná zvířata
N	два простых правила (Ni)	простые правила	(dvě) jednoduchá pravidla
A	два простых правила	простые правила	(dvě) jednoduchá pravidla

Bibliografie:

- Adamec, P. (2000): Ze srovnávacích studií ruských a českých: číslovky a číslovkové vazby, in: Hasil, J. (ed.), *Přednášky ze 43. běhu Letní školy slovanských studií*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Baláž, G. et al. (1989): *Sovremennij russkij jazyk v сопоставлении со словачким - Morfologija*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
- Bondarko, A. V. (2005 [1976]): *Teorija morfoložičeskich kategorij*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury.
- Brandner, A. (2006): Sredstva vyraženiya kategoriji oduševlennosti-neoduševlennosti v strukture suščestvitelnych, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Masarykova univerzita, 55, A54, s. 123–133.
- Cvrček, V. et al. (2013 [2010]): *Mluvnice současné češtiny 1. Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum.
- Čechová, M. et al. (2011 [1995]): *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Havránek, B. (ed.) – Leška, O. et al. (1976 [1961]): *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy I. Hláskosloví a tvarosloví*. Praha, Státní pedagogické nakladatelství.
- Hrdlička, M. (2009): *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka. K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum.
- Isačenko, A. V. (2003 [1957]): *Grammatičeskij stroj russkogo jazyka v сопоставлении с словачким. Morfologija*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kultury.
- Janda, L. A. – Clancy, S. J. (2008): The Case Book for Czech. Interaktivní učebnice, in: *Čeština jako cizí jazyk V. Materiály z V. mezinárodního sympozia o češtině jako cizím jazyku*. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta.
- Karlík, P. et al. (2012 [1995]): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Komárek, M. (2012): *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host.
- Kozilková, J. (1995): Kategorie životnosti substantiv v ruštině v porovnání s češtinou, in: Baláž, G. (ed.), *Philologica 42. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 199–204.
- Kvapilová-Brabcová, R. (2003): Našla jsem hříba, nebo o změnách v češtině, *Bohemistika 3*, č. 1, s. 33–41.
- Nilsson, M. (1995): Kategorizace kolísavé životnosti u substantiv mužského rodu, in: Jančáková, J. – Komárek, M. – Uličný, O. (eds.), *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. Sborník z olomoucké konference 23.–27. 8. 1993*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, sv. 2, s. 358–361.
- Poldauf, I. – Šprunk, K. (1968): *Čeština jazyk cizí. Mluvnice češtiny pro cizince*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Rajnochová, N. (2005): Obtížnosti při osvojování českého jazyka rusky mluvícími posluchači, in: Ryndlová, J. – Čemusová, J. – Holá, L. (eds.), *Sborník Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka 2003 – 2005*. Praha: Akropolis, s. 41–50.
- Rožkova, G. I. (1987): *Očerki praktičeskoj grammatiki russkogo jazyka*. Moskva: Vysšaja škola.
- Šeljakín, M. A. (2001): *Funkcionalnaja grammatika russkogo jazyka*. Moskva: Russkij jazyk.
- Štícha, F. et al. (2013): *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia.
- Šulc, M. (2001): Životná koncovka -a v akuzativu singuláru neživotných maskulin, *Jazykové vědné aktuality*, 38, č. 3, s. 117–128.
- Townsend, CH. E. (1981): *Czech trough russian*. Columbus, OH: Slavish publishers.

- Veselý, J. (1985): *Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Vinogradov, V. V. (2001 [1947]): *Ruskij jazyk (grammaticeskoje učenije o slove)*. Moskva: Russkij jazyk.
- Zajíčková, J. – Holoubková, M. (1974): K otázce vztahu jazykové interference a konfrontace (na materiálu skloňování substantiv), in: Konstantinova, T. I. – Širokova, A. G. – Zatovkaňuk, M. (eds.), *Konfrontační studium ruské a české gramatiky a slovní zásoby*. Praha: Univerzita Karlova, s. 299–312.
- Zaloznjak, A. A. (2008 [1977]): *Grammaticeskij slovar' russkogo jazyka. Slovoizmenenije*. Moskva: AST-PRESS.
- Zimová, J. – Choděra, R. – Rozkvcová, L. (1974): Aspekty interference v jazykovém vyučování, in: Konstantinova, T. I. – Širokova, A. G. – Zatovkaňuk, M. (eds.), *Konfrontační studium ruské a české gramatiky a slovní zásoby*. Praha: Univerzita Karlova, s. 291–298.
- Žaža, S. (1999): *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
- (2008): *Morfologija sovremennogo russkogo jazyka*. Sankt-Peterburg: Fakultet filologiji i iskusstv Sankt-Peterburskogo gosudarstvennogo universiteta.